

Rola wymian międzynarodowych w budowaniu europejskiej tożsamości polskich studentów i studentek

Rola wymian międzynarodowych w budowaniu europejskiej tożsamości Polskich studentów i studentek

Opublikowane przez: Erasmus Student Network Polska

Autorki: Dominika Guzik, Anna Kowalczyk, Aleksandra Lewandowska

Edycja i projekt: Dominika Guzik, Joanna Brylewska

Zdjęcia: Erasmus Student Network AISBL

Erasmus Student Network Polska

Al. Reymonta 12A

01-842 Warszawa

Tel: +48 508 351 421

www.esn.pl

Prosimy cytować ten raport w następujący sposób: Guzik, D., Kowalczyk, A., Lewandowska, A., (2025). Rola wymian międzynarodowych w budowaniu europejskiej tożsamości Polskich studentów i studentek. Erasmus Student Network Polska.

Wszystkie treści są objęte ochroną prawa autorskiego, a ich nieuprawnione wykorzystanie, np. powielanie, kopiowanie, rozpowszechnianie na swojej stronie internetowej, włączanie do własnych produktów, może skutkować odpowiedzialnością cywilną lub karną. W sprawie ewentualnej zgody na korzystanie z materiałów napisz pod adres board@esn.pl.

Spis treści

1. Wstęp	4
2. Polska w Unii Europejskiej	6
3. Polska młodzież a Unia Europejska	10
4. Przynależność obywatelska przed i po mobilności	15
5. Znaczenie polityk Unii Europejskiej	21
6. Intencje wyborcze w wyborach do Parlamentu Europejskiego 2024	28
7. Zakończenie	32
8. Bibliografia	34

1 Wstęp

Perspektywa przystąpienia Polski do Unii Europejskiej stanowiła katalizator głębokich przemian społecznych, politycznych i gospodarczych w naszym kraju. Proces integracji europejskiej przyniósł Polsce liczne korzyści, takie jak dostęp do jednolitego rynku, swoboda przepływu osób, fundusze europejskie, włączenie do strefy Schengen czy uczestnictwo w programach edukacyjnych i mobilnościowych, takich jak program Erasmus+ [1]. Wysokie poparcie społeczne dla przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, potwierdzone wynikami referendum akcesyjnego, było wyrazem powszechnego przekonania o strategicznym znaczeniu tego kroku dla rozwoju Polski [2].

Dziś, dwadzieścia lat po akcesji i na początku drugiej prezydencji Polski w Radzie Unii Europejskiej, warto dokonać refleksji nad wpływem dwóch dekad członkostwa na społeczeństwo polskie, a w szczególności na młodzież, która odgrywa kluczową rolę w kształtowaniu przyszłości kraju. Jednocześnie wybory do Parlamentu Europejskiego w 2024 roku ukazały niski poziom zaangażowania młodych ludzi w procesy demokratyczne [3], co skłania do analizy potencjalnych przyczyn i rozwiązań tego zjawiska.

Celem niniejszego raportu, zatytułowanego *Rola wymian międzynarodowych w budowaniu europejskiej tożsamości Polskich studentów i studentek*, jest ukazanie, że uczestnictwo w międzynarodowych programach mobilności akademickiej, zwłaszcza w programie Erasmus+, ma pozytywny wpływ na wzrost zaangażowania obywatelskiego oraz zwiększenie zainteresowania tematyką unijną wśród polskiej młodzieży.

Raport ten rzuca również światło na rozpoczynającą się właśnie prezydencję Polski w Radzie Unii Europejskiej, dostarczając cennych informacji na temat perspektyw młodych ludzi – grupy, która w większości nie pamięta czasów Polski sprzed jej akcesji do Unii Europejskiej, a część z nich nie miała nawet okazji doświadczyć tego przełomowego momentu w historii kraju. Analiza opiera się na danych zebranych w ramach XV edycji badania *ESNsurvey*, które koncentruje się na doświadczeniach studentek i studentów uczestniczących w międzynarodowych programach wymiany, takich jak Erasmus+. Szczególną uwagę poświęcono danym uzyskanym od polskich uczestników i uczestniczek tych programów, które zestawiono z wynikami na poziomie europejskim zawartymi w raporcie ESN International [ESNsurvey - 15th Edition: Making Quality Mobility a Reality for All](#) [4].

ESNsurvey to projekt badawczy realizowany na skalę europejską przez Erasmus Student Network od 20 lat, który koncentruje się na różnych aspektach międzynarodowej mobilności akademickiej. Jest to jedna z największych tego typu inicjatyw badawczych prowadzonych przez organizację studencką. Od pierwszej edycji w 2005 roku *ESNsurvey* nie tylko stanowi inspirację dla działań ESN zmierzających do podnoszenia jakości mobilności studenckiej ale jest także cennym źródłem dla unijnych organów decyzyjnych.

Badanie obejmowało trzy kluczowe grupy: osoby uczestniczące w wymianach międzynarodowych, osoby odbywające pełen cykl studiów za granicą oraz osoby, które nigdy nie brały udziału w mobilności akademickiej. Raport *Rola wymian międzynarodowych w budowaniu europejskiej tożsamości Polskich studentów i studentek* to pierwsza w historii publikacja w ramach projektu *ESNsurvey* skupiająca się wyłącznie na perspektywie polskich studentek i studentów uczestniczących w wymianach międzynarodowych. Osoby te stanowiły 4% ogółu respondentów i respondentek badania, co odpowiada liczbie 932 uczestników i uczestniczek.

Badanie prowadzone było przez okres dwóch miesięcy, od 29 maja 2023 roku do 31 lipca 2023 roku. Zebrane dane pochodzą od osób studiujących w latach akademickich 2021/2022 oraz 2022/2023.

Ponadto, raport korzysta z wyników badań społecznych, takich jak komunikat CBOS [20 lat członkostwa Polski w UE](#) [5] opublikowany w kwietniu 2024 roku oraz danych zawartych w [Eurobarometer FL545 on Youth and Democracy](#) [6] oraz [Eurobarometer EB046EP EU Post-Electoral Survey 2024](#) [3].

Wnioski zawarte w raporcie mogą być punktem wyjścia do dyskusji na temat roli młodych ludzi w kształtowaniu przyszłości Polski i Unii Europejskiej oraz wskazania kierunków działań na rzecz zwiększenia ich partycypacji i poczucia przynależności do wspólnoty europejskiej.

2 Polska w Unii Europejskiej

2.1 Początki Polski w Unii Europejskiej

16 kwietnia 2003 roku w Atenach podpisano Traktat akcesyjny, który umożliwił rozszerzenie Unii Europejskiej o dziesięć nowych państw, w tym Polskę [7]. Był to kluczowy krok w procesie integracji europejskiej, otwierający nowy rozdział historii Europy, a dla Polski oznaczający zakończenie długiego procesu negocjacji oraz dostosowań politycznych, gospodarczych i prawnych w celu osiągnięcia standardów unijnych.

Jednym z najważniejszych etapów ratyfikacji traktatu było przeprowadzenie ogólnokrajowego referendum, które stanowiło akt demokratycznego wyrażenia woli społeczeństwa w sprawie przystąpienia do Unii Europejskiej. Referendum odbyło się w dniach 7 i 8 czerwca 2003 roku. Wzięło w nim udział niemal 59% uprawnionych do głosowania, co świadczy o znacznym zaangażowaniu społeczeństwa w proces decyzyjny. Wyniki głosowania były jednoznaczne – ponad 77% uczestników i uczestniczek referendum opowiedziało się za przystąpieniem Polski do struktur Unii Europejskiej [2]. Ten wynik potwierdził szerokie poparcie społeczne dla integracji z UE, będącej dla Polski szansą na dynamiczny rozwój gospodarczy, poprawę infrastruktury, modernizację instytucji publicznych oraz pełniejsze uczestnictwo w politycznych i gospodarczych procesach zachodzących na kontynencie.

Kolejnym etapem formalizującym wyniki referendum była ratyfikacja Traktatu akcesyjnego, która nastąpiła 23 lipca 2003 roku. Tym samym Polska dopełniła wszystkich niezbędnych procedur prawnych, otwierając drogę do oficjalnego członkostwa w Unii Europejskiej. Od 1 maja 2004 roku Polska jest pełnoprawnym członkiem Unii Europejskiej, aktywnie uczestniczącym w kształtowaniu jej polityki oraz czerpiącym liczne korzyści z tej przynależności.

2.2 Obecne postawy Polek i Polaków wobec Unii Europejskiej

Od historycznych wydarzeń związanych z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej minęły już dwie dekady. W maju 2024 roku w całej Polsce odbyły się uroczystości upamiętniające jubileusz 20-lecia członkostwa, które stały się okazją do refleksji nad wpływem integracji europejskiej na rozwój kraju oraz życie obywateli. Był to także moment szczególny dla oceny relacji Polski z UE i znaczenia, jakie to członkostwo odgrywa w świadomości społecznej.

Z okazji tego jubileuszu, Centrum Badania Opinii Społecznej przeprowadziło badanie opinii publicznej, którego wyniki opublikowano w Komunikacie z Badań *20 lat członkostwa Polski w UE* [5]. Badanie to, wykonane w kwietniu 2024 roku, dostarcza cennych informacji na temat

aktualnych postaw Polek i Polaków wobec Unii Europejskiej, ich oceny przeszłości i teraźniejszości, a także oczekiwań związanych z przyszłością integracji europejskiej.

Rezultaty badania ujawniają najnowsze trendy w postrzeganiu Unii Europejskiej przez polskie społeczeństwo. Analiza tych danych pozwala zrozumieć, jakie korzyści wynikające z członkostwa są najbardziej cenione przez społeczeństwo, jakie obawy związane z funkcjonowaniem UE są nadal obecne, a także jak Polki i Polacy widzą swoją rolę w procesach decyzyjnych na szczeblu europejskim. Warto pochylić się nad tymi wynikami, aby lepiej zrozumieć dynamikę relacji między Polską a Unią Europejską oraz wyzwania stojące przed obiema stronami w nadchodzących latach a które szansę ma zaadresować polska prezydencja w Radzie Unii Europejskiej.

Poparcie dla członkostwa Polski w Unii Europejskiej w 2024 roku wynosiło 77%, co oznacza, że zdecydowana większość osób badanych opowiadała się za dalszą obecnością Polski w strukturach wspólnotowych. Co istotne, poziom ten jest równy poparciu z czasów referendum akcesyjnego Polski do UE w 2003 roku, które również wynosiło 77%. Przeciwnych członkostwu było 17% respondentów i respondentek, zaś 6% nie potrafiło określić swojego stanowiska. Te wyniki sygnalizują istotny spadek poziomu poparcia dla integracji europejskiej, osiągając najniższy poziom od 2013 roku [5], kiedy to poparcie wyniosło 72%.

Warto zwrócić uwagę, że spadek ten może być wynikiem kilku kluczowych czynników, takich jak zmieniający się krajobraz polityczny, rosnące napięcia między Polską a instytucjami unijnymi, czy też wpływ globalnych kryzysów, które mogły wzmocnić eurosceptyczne nastroje w społeczeństwie. W porównaniu do lat wcześniejszych, gdy poparcie dla członkostwa Polski w UE regularnie przekraczało 80%, obecne wyniki sugerują konieczność pogłębionej analizy przyczyn tego trendu [5].

Jednocześnie warto podkreślić, że poziom poparcia na poziomie 77% wciąż wskazuje na silne zakorzenienie idei europejskiej w polskim społeczeństwie. Jednakże, wzrost odsetka osób przeciwnych członkostwu oraz niezdecydowanych może stanowić wyzwanie dla przyszłych działań związanych z edukacją obywatelską oraz promocją korzyści płynących z uczestnictwa w Unii Europejskiej.

2.3 Początki mobilności edukacyjnej w Polsce

Droga Polski do pełnego członkostwa w Unii Europejskiej była procesem długotrwałym i wymagającym szeroko zakrojonych reform, które wpłynęły nie tylko na funkcjonowanie państwa jako całości, lecz również na codzienne życie jego obywateli i obywaterek. Kluczowym elementem tego procesu była potrzeba dostosowania polskiego systemu edukacji do standardów europejskich oraz budowania kapitału społecznego opartego na współpracy międzynarodowej. Jednym z najważniejszych działań wspierających te cele było wprowadzenie w Polsce programu Socrates, który rozpoczął swoją działalność w roku akademickim 1997/98

[8]. Program ten, mimo że dostępny w Polsce jeszcze przed formalnym przystąpieniem kraju do Unii Europejskiej, stał się istotnym narzędziem integracji edukacyjnej oraz kulturowej.

Uczestnictwo Polski w programie Socrates przyniosło wiele korzyści zarówno dla systemu edukacji, jak i dla indywidualnych uczestników i uczestniczek. Na poziomie systemowym program ten przyczynił się do przygotowania polskiego szkolnictwa wyższego do wdrażania procesu bolońskiego, którego celem była harmonizacja systemów edukacyjnych w Europie. Ułatwiał on również dostosowanie programów nauczania do wymogów międzynarodowych, co w dłuższej perspektywie przyczyniło się do podniesienia jakości kształcenia oraz dało podwaliny przyszłym międzynarodowym porozumieniom międzyuczelnianym.

Dla uczestników i uczestniczek indywidualnych program Socrates otwierał możliwości rozwijania kompetencji językowych oraz międzykulturowych, co miało kluczowe znaczenie w dobie postępującej globalizacji. Ponadto, program ten otwierał drzwi na Zachód, umożliwiając integrację z tamtejszymi uczelniami i środowiskiem akademickim. Studenci i studentki oraz pracownicy i pracowniczki uczelni mogli zdobywać doświadczenia w międzynarodowym środowisku, ucząc się współpracy z przedstawicielami różnych kultur i systemów edukacyjnych. Dzięki programowi Socrates młode pokolenie Polek i Polaków miało szansę rozwijać umiejętności adaptacyjne, które stały się nieodzownym elementem funkcjonowania na zintegrowanym rynku pracy Unii Europejskiej.

2.4 Konkluzje

W niniejszym rozdziale skoncentrowaliśmy się na przedstawieniu historycznego kontekstu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, a także na analizie obecnego postrzegania Polski w Unii przez obywateli kraju. Proces integracji Polski z UE był długotrwały i obfitował w liczne wyzwania, wymagając wprowadzenia istotnych reform zarówno w sferze politycznej, jak i gospodarczej. Mimo trudności związanych z dostosowaniem polskiego systemu prawnego, instytucji oraz struktury społecznej do wymogów europejskich, ostatecznie przystąpienie Polski do UE w 2004 roku, okazało się krokiem ku stabilizacji politycznej i gospodarczemu rozwojowi kraju.

Obecnie, po dwóch dekadach członkostwa, Polska jest jednym z pełnoprawnych członków Unii Europejskiej, a społeczne postrzeganie tej decyzji wydaje się być w większości pozytywne. Na podstawie wyników badań opinii publicznej, widoczny jest ogólny wysoki poziom satysfakcji obywateli z członkostwa Polski w UE. Większość Polek i Polaków dostrzega korzyści płynące z integracji, zarówno w kontekście poprawy sytuacji gospodarczej, jak i wzrostu standardu życia.

Pomimo pozytywnych ocen członkostwa, nie brakuje również głosów krytycznych, szczególnie w kontekście wyzwań związanych z dalszą integracją Europy oraz roli Polski w ramach UE. Jednakże, biorąc pod uwagę dominującą tendencję społeczną oraz pozytywne efekty wynikające z członkostwa, można stwierdzić, że Polska wciąż pozostaje silnym i

zaangażowanym członkiem Wspólnoty, a perspektywy dalszej współpracy w ramach Unii Europejskiej są postrzegane jako korzystne dla przyszłości kraju.

Ponadto, warto podkreślić, że już 25 lat temu istniała świadomość, iż rozwój edukacji stanowi kluczową inwestycję w przyszłość Europy. Przewidywano, że rozwój kompetencji, jakie oferuje uczestnictwo w mobilności studenckiej, będzie miało istotny wpływ na umocnienie europejskiej integracji oraz na rozwój współpracy międzynarodowej. Programy mobilności studenckiej, takie jak Socrates, miały na celu nie tylko rozwój indywidualnych umiejętności studentów i studentek, ale również wzmacnianie poczucia europejskiej tożsamości oraz solidarności.

W nadchodzącym rozdziale skoncentrujemy się w pełni na perspektywie młodych ludzi w Polsce. Przeanalizujemy charakter ich aktywności obywatelskiej oraz poziom zaangażowania w procesy demokratyczne, które stanowią fundament współczesnego społeczeństwa. Zastanowimy się również nad znaczeniem Unii Europejskiej dla młodych osób, które nie miały okazji poznać rzeczywistości sprzed przystąpienia Polski do Wspólnoty, a dla których obecność w UE jest naturalnym elementem codzienności.

Podjęcie tej analizy jest szczególnie istotne w kontekście zmieniających się warunków społecznych i politycznych, które wpływają na młode pokolenia. Chcemy zrozumieć, w jaki sposób młodzi ludzie definiują swoje miejsce w Europie, jak postrzegają korzyści płynące z integracji europejskiej oraz jakie wyzwania dostrzegają w kontekście unijnego współdziałania. Ważne będzie również przyjrzenie się, w jaki sposób edukacja, programy wymiany międzynarodowej, takie jak Erasmus+, oraz współczesne inicjatywy społeczne kształtują ich podejście do wartości europejskich, takich jak solidarność, równość i demokracja.

3 Polska młodzież a Unia Europejska

3.1 Charakterystyka grupy wiekowej 15-30 lat

Grupa wiekowa 15–30 lat jest szczególnie interesującym obiektem analizy w kontekście procesu integracji Polski z Unią Europejską, ponieważ obejmuje zarówno osoby, które przeżyły wydarzenia związane z akcesją jako małe dzieci, jak i te, które urodziły się już po przystąpieniu Polski do Wspólnoty. W konsekwencji, przedstawiciele tej grupy nie pamiętają lub nigdy nie doświadczyli rzeczywistości, w której Polska funkcjonowała poza strukturami UE [9]. Dla wielu z nich członkostwo w Unii Europejskiej jest naturalnym i oczywistym elementem rzeczywistości społeczno-politycznej.

Jednocześnie grupa ta jest uznawana za jedną z kluczowych grup wyborczych, która wymaga szczególnych działań aktywizujących, aby zwiększyć jej zaangażowanie w procesy demokratyczne. Unia Europejska na przestrzeni lat wdrażała różnorodne inicjatywy, mające na celu stymulowanie partycypacji młodych ludzi w życiu publicznym. Przykładami takich działań są Konferencja w sprawie Przyszłości Europy [10] oraz Europejski Rok Młodzieży 2022 [11], które miały na celu uwypuklenie głosu młodego pokolenia oraz promowanie aktywnego obywatelstwa na poziomie europejskim.

Wybory do Parlamentu Europejskiego, które odbyły się w czerwcu 2024 roku, stały się kolejną okazją do podjęcia działań ukierunkowanych na zwiększenie zaangażowania młodzieży w procesy demokratyczne. Instytucje unijne, organizacje pozarządowe oraz krajowe podmioty zaangażowane w promocję obywatelskiej aktywności młodych osób zwróciły szczególną uwagę na edukację w zakresie demokracji, świadomości politycznej oraz znaczenia ich głosu w kształtowaniu przyszłości Europy.

Warto zwrócić uwagę, że pomimo tych wysiłków, poziom zaangażowania młodych wyborców w procesy demokratyczne pozostaje wyzwaniem. Frekwencja wyborcza wśród osób należących do grupy wiekowej 15–30 lat pozostała stosunkowo niska w większości państw członkowskich Unii Europejskiej, w tym również w Polsce [3]. Zjawisko to od lat stanowi istotny problem zarówno dla instytucji unijnych, jak i dla poszczególnych rządów krajowych, które podejmują działania mające na celu zwiększenie zaangażowania obywatelskiego młodych.

3.2 Aktywność obywatelska młodzieży w Polsce

Dzięki przeprowadzonemu w kwietniu 2024 roku badaniu *Eurobarometer FL545 on Youth and Democracy* [6] możliwe stało się zgłębienie najnowszych trendów dotyczących zaangażowania obywatelskiego młodych Polek i Polaków. Badanie objęło osoby w wieku od 15 do 30 lat, co pozwoliło na uwzględnienie szerokiego spektrum młodzieży, zarówno tych jeszcze uczących

się, jak i osób aktywnych zawodowo. Na poziomie europejskim w badaniu wzięło udział 26 189 respondentów i respondentek, natomiast w Polsce próbę badawczą stanowiło 1 008 osób. Dostarczyło cennych informacji na temat postaw młodzieży wobec aktywnego obywatelstwa oraz ich gotowości do uczestniczenia w różnorodnych formach zaangażowania społecznego i politycznego.

W ramach badania młodym Polkom i Polakom zadano szereg pytań mających na celu określenie ich podejścia do kwestii aktywności obywatelskiej, rozumianej zarówno jako udział w wyborach, jak i angaż w działania na rzecz społeczności lokalnych, organizacji pozarządowych czy projektów międzynarodowych. Ważnym elementem analizy, omawianym szerzej w kolejnym podrozdziale, było również zbadanie ich wiedzy na temat możliwości uczestnictwa w inicjatywach związanych z Unią Europejską.

Osoby uczestniczące w badaniu odpowiedziały na pytanie wielokrotnego wyboru dotyczące udziału w działaniach którejkolwiek z wymienionych organizacji w ciągu ostatnich 12 miesięcy. Wyniki badania ukazują, że najwyższy odsetek respondentów i respondentek (39%) wybrał opcję 'Żadne z powyższych' [6]. Wynik ten wyraźnie wskazuje na niski poziom zaangażowania młodych osób w zorganizowane formy aktywności społecznej czy obywatelskiej.

Wśród tych, którzy i które deklarują uczestnictwo w działaniach jakiejkolwiek organizacji, najwyższe odsetki uzyskały: organizacje prowadzące wolontariat (17%), kluby sportowe (14%) oraz młodzieżowe kluby rekreacyjne lub organizacje młodzieżowe (14%) [6].

Aby lepiej zrozumieć przyczyny braku zaangażowania młodych osób, zadano im pytanie wielokrotnego wyboru dotyczące powodów, dla których nie brały udziału w tych działaniach. Najczęściej wskazywanym powodem był brak czasu, co deklarowało 46% osób badanych. Kolejne najczęstsze odpowiedzi to: 'Nie pomyślałem jeszcze o tym' – 34% oraz 'Nie jestem tym zainteresowany' – 25% [6].

W dalszej kolejności wymieniane były: 'Nikt nigdy mnie do tego nie zaprosił lub nie poprosił o mój udział' – 19%, 'Nie stać mnie na to' – 11%, oraz 'Nie wiem, jak to zrobić' – 11%. Najrzadziej wskazywane powody to: 'Nie rozumiem wystarczająco tych kwestii' – 8%, 'Nie wiedziałem, że mogę to zrobić' – 7%, oraz 'Te działania są zbyt daleko. Trudno mi tam dotrzeć z mojego miejsca zamieszkania, np. za pomocą transportu publicznego' – 7%. Ponadto 2% osób badanych wskazało inne powody, a 3% nie udzieliło odpowiedzi na pytanie [6].

Aby zrozumieć, jakie działania młodzież uważa za najbardziej efektywne w przekazywaniu swoich opinii twórcom polityk, zadano respondentom i respondentkom pytanie wielokrotnego wyboru dotyczące działań umożliwiających młodym ludziom przekazywanie swojego głosu decydentom.

Najczęściej wskazywaną odpowiedzią było głosowanie w wyborach lokalnych, krajowych lub europejskich, które wybrało 54% osób uczestniczących w badaniu. Wynik ten wskazuje, że

młodzież dostrzega w procesach wyborczych fundamentalne narzędzie demokratyczne, które pozwala wpływać na decyzje polityczne. Na kolejnych miejscach znalazły się: aktywność w mediach społecznościowych poprzez wyrażanie swojej opinii, korzystanie z hashtagów lub zmienianie zdjęcia profilowego (33%) oraz udział w konsultacjach publicznych dotyczących proponowanych inicjatyw politycznych, zarówno online, jak i offline, w tym w ramach unijnego Dialogu Młodzieżowego (28%) [6].

Inne często wybierane działania obejmowały uczestnictwo w organizacjach studenckich lub młodzieżowych (27%) oraz wolontariat na rzecz organizacji charytatywnych lub kampanii (24%). Z kolei 20% respondentek i respondentów uznało udział w ruchach politycznych, partiach lub związkach zawodowych za skuteczny sposób na wyrażenie swoich opinii [6].

Najniższe wyniki uzyskały takie działania, jak bojkotowanie lub kupowanie określonych produktów z powodów politycznych, etycznych czy środowiskowych (13%) oraz kontaktowanie się z politykiem bądź polityczką w sprawie konkretnego problemu (10%). Opcja 'Inne' została wskazana przez 2% osób badanych, natomiast 4% respondentek i respondentów wyraziło przekonanie, że żadne z wymienionych działań nie są skuteczne. Dodatkowo 5% osób badanych nie było w stanie udzielić odpowiedzi na to pytanie [6].

Wyniki te wskazują na zróżnicowane podejście młodzieży do form zaangażowania obywatelskiego. Z jednej strony widoczna jest silna wiara w tradycyjne mechanizmy demokratyczne, takie jak wybory, z drugiej zaś – rosnące znaczenie nowych form ekspresji, szczególnie tych związanych z mediami społecznościowymi i cyfrowymi konsultacjami. Wyniki uwypuklają również potrzebę intensyfikacji działań mających na celu ułatwienie dostępu do aktywności społecznej, poprawę komunikacji oraz lepsze informowanie młodych osób o możliwościach zaangażowania, co mogłoby znacząco wpłynąć na zwiększenie ich partycytacji.

3.3 Punkt widzenia polskiej młodzieży na Unię Europejską

W niniejszej części analizie poddano poziom wiedzy i zaangażowania polskiej młodzieży (grupa wiekowa 15–30 lat) w struktury oraz inicjatywy Unii Europejskiej. Osoby ankietowane miały okazję wyrazić swoje oczekiwania wobec UE, zarówno w kontekście strategicznych kierunków jej rozwoju, jak i działań mających bezpośredni wpływ na ich życie. Istotnym aspektem badania było również poznanie percepcji młodych ludzi dotyczącej wpływu Wspólnoty na ich codzienne doświadczenia – od możliwości edukacyjnych i zawodowych po kwestie społeczne i kulturowe.

Osoby uczestniczące w badaniu odpowiedziały na pytanie wielokrotnego wyboru dotyczące znajomości sposobów na zaangażowanie się w działalność Unii Europejskiej. Najczęściej wskazywaną odpowiedzią były 'Wybory europejskie' – wskazało ją 47% respondentek i respondentów. Wynik ten wskazuje, że młodzi ludzie postrzegają procesy wyborcze jako najbardziej rozpoznawalny sposób interakcji z UE. Na kolejnych miejscach uplasowały się 'Media społecznościowe i strony internetowe UE, takie jak Europejski Portal Młodzieżowy' – 28% oraz 'Konsultacje publiczne' – 21% [6].

Inne odpowiedzi uzyskały niższe wyniki: 'Europejska Inicjatywa Obywatelska' oraz 'Europejski Tydzień Młodzieży lub European Youth Event' – po 19%, a także 'Udział w wydarzeniach organizowanych przez UE w twoim kraju'. Najniżej ocenione zostały takie formy zaangażowania jak 'Wizyty w instytucjach UE' – 14%, 'Dialogi obywatelskie, Dialog UE z młodzieżą lub UE Youth Conference' – 12% oraz 'Kontakt z komisarzem bądź komisarką lub posłem bądź posłanką do Parlamentu Europejskiego' – 11%. Znaczące jest, że aż 16% osób badanych wybrało opcję 'Żadne z powyższych', a 8% badanych osób nie potrafiło wskazać żadnej odpowiedzi [6].

W kolejnym etapie badania zapytano młodzież o ich postrzeganie wpływu Unii Europejskiej na codzienne życie. Wyniki wskazują, że aż 81% respondentek i respondentów dostrzega wpływ UE na swoje życie. Jednocześnie 14% osób badanych uznało, że UE nie ma wpływu na ich życie, a 5% wyraziło brak zdania na ten temat [6].

Osoby uczestniczące w badaniu odpowiedziały również na pytanie wielokrotnego wyboru dotyczące znajomości inicjatyw finansowanych przez UE, umożliwiających młodym ludziom pobyt w innym kraju UE. Najczęściej wskazywaną odpowiedzią było 'Erasmus+ dla studentów i studentek w wieku 18 lat i więcej' – 53%. Tuż za nią uplasowały się 'Erasmus+ – wymiany młodzieżowe' – 47% oraz 'Erasmus+ dla uczniów i uczennic w wieku 11–18 lat' – 43%. Podobny wynik uzyskało 'Erasmus+ dla praktykantów i praktykantek' – 43%, a następnie 'Erasmus dla młodych przedsiębiorców i przedsiębiorczyń' – 21% [6].

Niepokojąco niską znajomością cieszyły się inicjatywy takie jak 'DiscoverEU' oraz 'Europejski Korpus Solidarności' – jedynie 9% respondentek i respondentów wskazało każdą z nich. Co więcej, 12% osób badanych nie było w stanie wskazać żadnej z inicjatyw, a 4% przyznało, że nie potrafi odpowiedzieć na to pytanie [6].

Dane te wskazują na wyraźne zróżnicowanie w poziomie rozpoznawalności programów unijnych. Inicjatywy takie jak Erasmus+ są dobrze znane, co świadczy o ich zakorzenieniu w świadomości młodych ludzi jako kluczowych mechanizmów wspierających mobilność edukacyjną i zawodową. Z kolei niska znajomość programów takich jak DiscoverEU czy Europejski Korpus Solidarności pokazuje dużą potrzebę większego zaangażowania w ich promocję oraz budowanie świadomości na temat różnorodnych możliwości oferowanych przez Unię Europejską.

3.4 Konkluzje

W niniejszym rozdziale podjęto próbę szczegółowego zrozumienia, jak bardzo obywatelsko aktywne są młode Polki i Polacy. Przeanalizowano rodzaje inicjatyw, w które młodzi ludzie najchętniej się angażują, a także zidentyfikowano główne bariery utrudniające ich aktywne uczestnictwo w życiu obywatelskim. Szczególną uwagę poświęcono temu, jakie działania

młodzi ludzie postrzegają jako skuteczne w docieraniu ich głosu do instytucji tworzących polityki.

Rozdział ten podejmuje również analizę percepcji młodych ludzi wobec Unii Europejskiej, ze szczególnym uwzględnieniem ich poczucia przynależności do wspólnoty europejskiej, poziomu włączenia w procesy unijne oraz postrzegania słyszalności ich głosu na forum Wspólnoty. Istotnym aspektem była także ocena poziomu wiedzy młodych ludzi o możliwościach oferowanych przez Unię Europejską, w tym kluczowych z perspektywy niniejszej publikacji programów mobilności edukacyjnej, szkoleniowej czy zawodowej.

Uzyskane wyniki są niepokojące. Znaczna część młodych ludzi w Polsce cechuje się niskim poziomem zaangażowania obywatelskiego oraz ograniczoną wiedzą na temat Unii Europejskiej i możliwości, jakie ta instytucja przed nimi otwiera. Ten brak zaangażowania i wiedzy stawia istotne wyzwania przed twórcami polityk oraz organizacjami pozarządowymi, które powinny dążyć do większej aktywizacji i informowania polskiej młodzieży.

W dalszych rozdziałach publikacji skoncentrujemy się na analizie wpływu uczestnictwa w mobilności edukacyjnej i zawodowej – w szczególności w ramach programu Erasmus+ – na kształtowanie poczucia europejskiej tożsamości wśród studentów i studentek. Przeanalizujemy również, które polityki oraz kwestie europejskie młode osoby z Polski uznają za najistotniejsze. Szczególną uwagę poświęcimy również analizie intencji wyborczych młodych ludzi w kontekście wyborów do Parlamentu Europejskiego, które odbyły się w czerwcu 2024 roku. Naszym celem będzie zrozumienie, jak wszystkie omówione wcześniej czynniki wpływają na kształtowanie ich obywatelskiej aktywności oraz zaangażowania społecznego.

4 Przynależność obywatelska przed i po mobilności

W kwietniu 2024 roku Centrum Badania Opinii Społecznej opublikowało Komunikat z badań poświęcony dwudziestoleciu członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Jego wyniki wskazują, że 54% osób badanych deklaruje identyfikację z europejską wspólnotą, określając się jako Europejczycy. Analiza danych ujawnia jednocześnie wyraźny trend wzrostowy w tym zakresie, co sugeruje stopniowe umacnianie się poczucia przynależności do Unii Europejskiej wśród obywateli Polski [5].

Trend ten może wynikać z kilku czynników, takich jak coraz większa integracja polityczna, społeczna i gospodarcza z krajami członkowskimi UE, a także postrzeganie korzyści płynących z członkostwa, takich jak swobodny przepływ osób, dostęp do edukacji w ramach programów takich jak Erasmus+ czy fundusze unijne wspierające rozwój regionalny.

Z przytoczonego powyżej badania wynika również, że 29% osób badanych deklaruje, iż obecnie lub w przeszłości korzystało z aktywności finansowanych lub współfinansowanych przez Unię Europejską, takich jak programy edukacyjne, sportowe czy kulturalne. Szczególnie widoczny jest udział ludzi młodych w tego typu inicjatywach – najczęściej korzystają z nich osoby w wieku do 24 lat, głównie uczniowie oraz studenci i studentki. W tej grupie aż 67% badanych osób uczestniczyło w takich programach [5].

Dane te wskazują na szczególnie wysoką aktywność młodego pokolenia w obszarze działań wspieranych przez Unię Europejską, co może wynikać z większej dostępności takich programów dla tej grupy wiekowej oraz ich dostosowania do potrzeb młodzieży. Programy unijne, takie jak Erasmus+, Europejski Korpus Solidarności czy różnorodne inicjatywy sportowe i kulturalne, oferują możliwość poszerzania kompetencji, rozwijania umiejętności społecznych oraz zdobywania doświadczeń międzynarodowych.

Warto również zauważyć, że zaangażowanie młodych ludzi w tego rodzaju inicjatywy może mieć istotny wpływ na postrzeganie przez nich Unii Europejskiej oraz kształtowanie się ich tożsamości obywatelskiej. Kontakt z projektami unijnymi sprzyja budowaniu poczucia przynależności do wspólnoty europejskiej, a także zwiększa świadomość korzyści płynących z członkostwa Polski w UE. W kontekście długofalowym, uczestnictwo w takich programach może przyczyniać się do większej aktywności obywatelskiej oraz wzrostu zainteresowania politykami Unii Europejskiej.

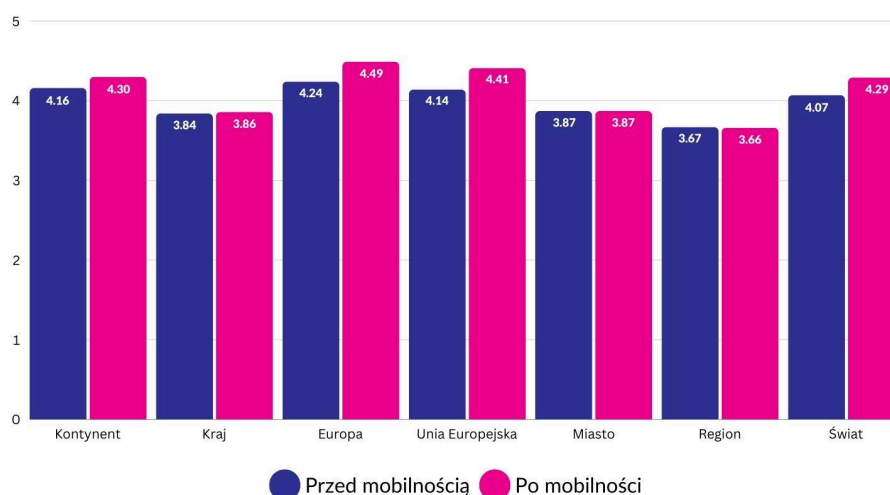
Poniżej omówione dane pochodzą z badania *ESNsurvey XV*, realizowanego przez Erasmus Student Network. Na potrzeby niniejszego raportu wykorzystane zostały odpowiedzi udzielone przez polskich studentów i studentki, którzy uczestniczyli w wymianach

międzynarodowych w ramach programu Erasmus+. Wyniki te stanowią istotne źródło wiedzy o postawach młodzieży akademickiej wobec kluczowych spraw europejskich oraz ich zaangażowania obywatelskiego.

Pierwszym analizowanym przez nas trendem była zmiana w postrzeganiu obywatelstwa przez studentów i studentki w kontekście ich uczestnictwa w programie Erasmus+. Badanie koncentrowało się na tym, w jaki sposób doświadczenie mobilności międzynarodowej wpływa na poczucie przynależności obywatelskiej oraz tożsamości europejskiej uczestników i uczestniczek programu.

Osoby badane zostały poproszone o ocenę na pięciostopniowej skali Likerta, gdzie wartość 1 oznacza „Zdecydowanie się zgadzam”, a wartość 5 „Zdecydowanie się nie zgadzam”, w jakim stopniu identyfikują się jako obywatele swojego miasta, regionu, kraju, kontynentu, świata, Europy oraz Unii Europejskiej.

Wykres 1: Porównanie poczucia przynależności obywatelskiej polskich studentów i studentek do różnych wspólnot przed i po mobilności w ramach programu Erasmus+ (n = 590, n = 572).

Przed rozpoczęciem mobilności, studenci i studentki najchętniej identyfikowali się jako obywatele i obywatelki swojego regionu, uzyskując średnią ocenę 3.67. Nieznacznie silniejsze poczucie przynależności odczuwali w odniesieniu do swojego kraju (3.84) oraz miasta (3.87). Natomiast najmocniejsze poczucie identyfikacji występowało w odniesieniu do Europy, gdzie średnia wyniosła 4.24, a nieco słabsze poczucie przynależności do Unii Europejskiej było mierzone wartością 4.14.

Wyniki badania wskazują, że udział w mobilności w ramach programu Erasmus+ pogłębił różnice w postrzeganiu przynależności obywatelskiej. Odnotowano niewielki spadek poczucia obywatelstwa swojego regionu (z 3.67 do 3.66) oraz miasta (z 3.87 do 3.83), co sugeruje, że doświadczenie mobilności międzynarodowej nie wpłynęło istotnie na tożsamość lokalną. Z kolei poczucie przynależności do własnego kraju wykazało minimalny wzrost (z 3.84 do 3.86),

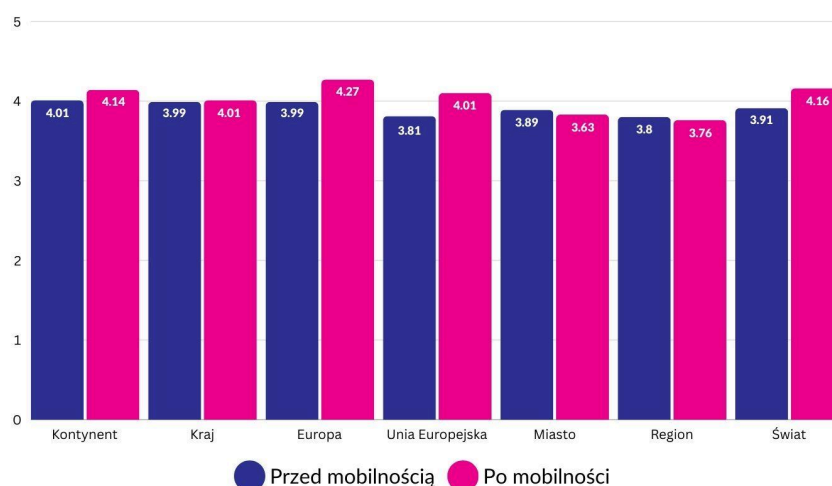

co może wskazywać na subtelną zmianę w postrzeganiu tożsamości narodowej po doświadczeniu międzynarodowym.

Zdecydowanie bardziej wyraźny wzrost odnotowano w zakresie poczucia przynależności do szerszych wspólnot, takich jak kontynent (z 4.16 do 4.30), świat (z 4.07 do 4.29) oraz Europa (z 4.24 do 4.49).

Najbardziej zauważalny wzrost wystąpił w poczuciu przynależności do Unii Europejskiej, gdzie średnia ocena wzrosła z 4.14 do 4.41. Pokazuje to, że osoby uczestniczące w programie, dzięki doświadczeniu międzynarodowemu, mogą lepiej dostrzegać korzyści płynące z członkostwa w UE oraz poczuć się bardziej związani z jej wartościami i celami.

Analiza wyników badania przeprowadzonego w Polsce oraz danych na poziomie europejskim przedstawionych w raporcie *ESNsurvey - 15th Edition: Making Quality Mobility a Reality for All* [4] wskazuje na istotne różnice w postrzeganiu przynależności obywatelskiej przed i po uczestnictwie w mobilności międzynarodowej.

Wykres 2: Porównanie poczucia przynależności obywatelskiej studentów i studentek do różnych wspólnot przed i po mobilności w ramach programu Erasmus+ (n = 11 038 do 11 539, n = 10 908 do 11 285). Dane: *ESNsurvey - 15th Edition: Making Quality Mobility a Reality for All*.

W Polsce studenci i studentki przed rozpoczęciem mobilności międzynarodowej deklarowali najsłabsze poczucie przynależności do swojego regionu (3.67), co jest zbieżne z wynikami europejskimi, gdzie ten wskaźnik również był najniższy (3.63) [4]. Jednak w Polsce najmocniejsze poczucie identyfikacji dotyczyło Europy (4.24) oraz Unii Europejskiej (4.14), podczas gdy na poziomie europejskim najwyższe wartości uzyskiwała identyfikacja z kontynentem (4.01) i krajem (3.99) [4]. Warto zauważyć, że przed mobilnością średnie poczucie przynależności do Unii Europejskiej w Polsce (4.14) było wyraźnie wyższe niż w całej UE (3.81) [4].

W obu przypadkach udział w programie Erasmus+ prowadził do umocnienia poczucia przynależności do szerszych wspólnot międzynarodowych, takich jak Unia Europejska i Europa.

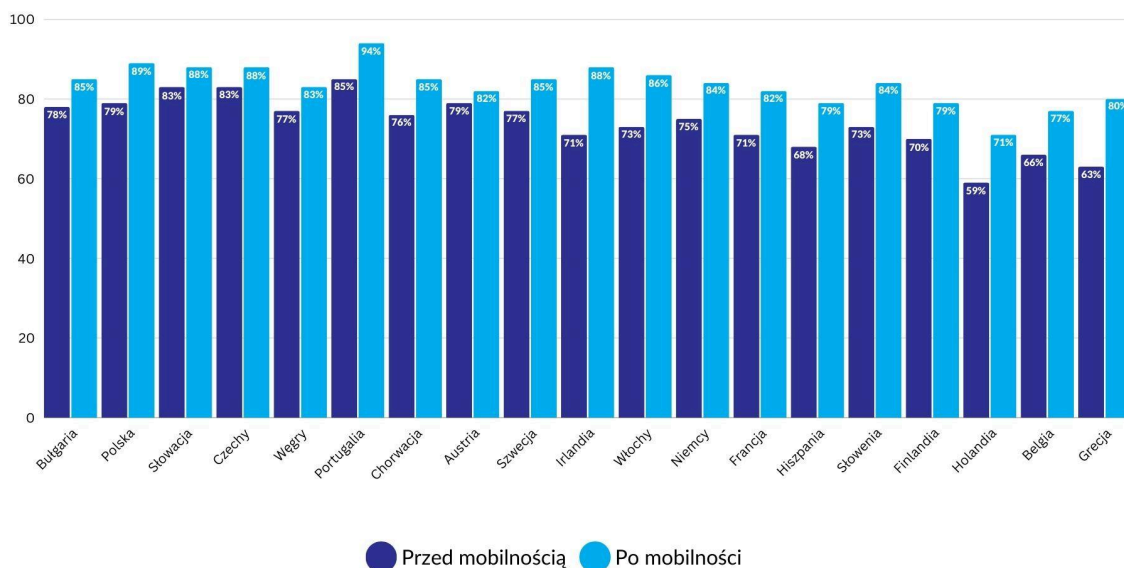
W Polsce poczucie przynależności do UE wzrosło z 4.14 do 4.41, co stanowi znaczniejszy wzrost niż na poziomie europejskim, gdzie wartości wzrosły z 3.81 do 4.01 [4]. W Polsce największy wzrost odnotowano w poczuciu przynależności do Europy (z 4.24 do 4.49) i świata (z 4.07 do 4.29), natomiast w UE największe zmiany dotyczyły poczucia obywatelstwa Europy (z 3.99 do 4.27) oraz świata (z 3.91 do 4.16) [4]. W Polsce poczucie przynależności do regionu i miasta nie zmieniło się znacząco, a tożsamość narodowa wzrosła minimalnie (z 3.84 do 3.86). Na poziomie europejskim obserwowano podobne zjawisko: niewielki spadek identyfikacji z miastem (z 3.89 do 3.80) oraz minimalny wzrost tożsamości narodowej (z 3.99 do 4.01) [4].

Powyższe dane wskazują, że zaobserwowane w Polsce tendencje w zakresie poczucia przynależności obywatelskiej wpisują się w szersze trendy charakterystyczne dla państw europejskich. Wyniki badań polskich uczestników i uczestniczek mobilności akademickiej, takie jak wzrost identyfikacji z Unią Europejską i Europą, są spójne z ogólnounijnymi obserwacjami dotyczącymi wpływu programów mobilności, takich jak Erasmus+, na kształtowanie tożsamości europejskiej.

Zgodność polskich danych z trendami europejskimi sugeruje, że mobilność międzynarodowa działa w sposób uniwersalny, wzmacniając poczucie przynależności do wspólnoty europejskiej niezależnie od kontekstu narodowego. Wskazuje to na skuteczność programów mobilności w budowaniu tożsamości europejskiej wśród młodych ludzi w całej Unii Europejskiej, co może przyczyniać się do wzmocnienia integracji społecznej i kulturowej w obrębie wspólnoty.

Nasze wyniki można również odnieść do trendów zaobserwowanych w innych krajach uczestniczących w programie Erasmus+, opisanych w badaniu [Participation in Learning Mobility as a driving force to change the European Union](#) [12].

Wykres 3: Porównanie poczucia przynależności obywatelskiej studentów i studentek do Unii Europejskiej przed i po mobilności w ramach programu Erasmus+. Dane: *Participation in Learning Mobility as a driving force to change the European Union*.

Warto podkreślić, że udział w mobilności akademickiej przyczynił się do wzrostu poczucia obywatelstwa Unii Europejskiej we wszystkich analizowanych krajach. Dane te wskazują na istotny wpływ programów takich jak Erasmus+ na kształtowanie europejskiej tożsamości obywatelskiej wśród uczestników i uczestniczek. Szczególną uwagę zwraca przypadek Polski, która osiągnęła drugi najwyższy procentowy przyrost poczucia przynależności do UE, ustępując jedynie Portugalii. W Polsce odsetek osób deklarujących identyfikację jako obywatele Unii Europejskiej wzrósł z 79% przed mobilnością do 89% po jej zakończeniu, co stanowi wyraźny wzrost o 10 punktów procentowych [12].

Na zakończenie warto zwrócić uwagę na istotne zjawisko zaobserwowane w badaniu ESNsurvey XV. Wzrost poczucia przynależności do Europy i Unii Europejskiej jest wyraźnie widoczny po zakończeniu mobilności akademickiej w ramach programu Erasmus+. Jednocześnie poziom identyfikacji z obywatelstwem europejskim i unijnym dla wielu osób uczestniczących był już stosunkowo wysoki przed wyjazdem. Taka obserwacja może sugerować, że program Erasmus+ przyciąga przede wszystkim osoby, które już wcześniej odczuwały silne poczucie przynależności do wspólnoty europejskiej.

Wskazany trend może wynikać z kilku czynników. Osoby, które bardziej identyfikują się z wartościami europejskimi i są pozytywnie nastawione do integracji europejskiej, mogą być bardziej zmotywowane do udziału w programach, takich jak Erasmus+. W tym kontekście program działa jako mechanizm wzmacniający już istniejące poczucie przynależności, ale może mieć ograniczony wpływ na osoby, które nie są przekonane co do znaczenia integracji europejskiej lub odczuwają większe przywiązanie do tożsamości lokalnej lub narodowej.

Z tego względu kluczowe wydaje się rozwijanie strategii, które będą skierowane do osób mniej zainteresowanych Unią Europejską lub mniej identyfikujących się z obywatelstwem europejskim. Takie działania mogłyby obejmować szersze kampanie informacyjne, które prezentowałyby korzyści wynikające z udziału w programach mobilnościowych, a także inicjatywy promujące różnorodność, dialog międzykulturowy oraz praktyczne korzyści płynące z doświadczeń zdobytych za granicą.

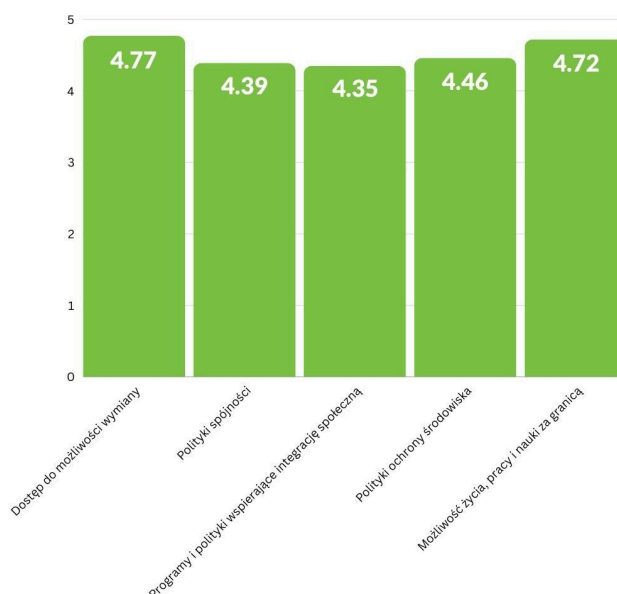

5 Znaczenie polityk Unii Europejskiej

Kolejnym obszarem naszego badania był poziom postrzegania znaczenia praw, wolności oraz kluczowych polityk Unii Europejskiej przez Polki i Polaków uczestniczących w programie Erasmus+. Analiza tego aspektu pozwoli zrozumieć, w jakim stopniu młodzi ludzie, biorący udział w mobilności akademickiej, doceniają podstawowe wartości i priorytety polityczne, które kształtują Unię Europejską. Szczególna uwaga została poświęcona ocenie, jak udział w programie wpływa na ich świadomość tych zagadnień.

Osoby uczestniczące w badaniu zostały poproszone o ocenę, w jakim stopniu poszczególne kwestie związane z prawami i politykami Unii Europejskiej mają dla nich znaczenie. W tym celu zastosowano pięciostopniową skalę Likerta, gdzie wartość 1 oznaczała „Zdecydowanie się zgadzam”, a wartość 5 „Zdecydowanie się nie zgadzam”. Badanie obejmowało ocenę następujących aspektów: możliwość życia, pracy i nauki w dowolnym innym państwie członkowskim UE; dostęp do możliwości wymiany, takich jak program Erasmus+; polityki spójności mające na celu zmniejszenie nierówności między regionami; programy i polityki wspierające integrację społeczną; oraz polityki ochrony środowiska.

Ocena tych aspektów pozwoliła na zidentyfikowanie obszarów, które są szczególnie ważne dla młodych osób korzystających z programów mobilności, oraz tych, które mogą wymagać dalszej promocji lub edukacji.

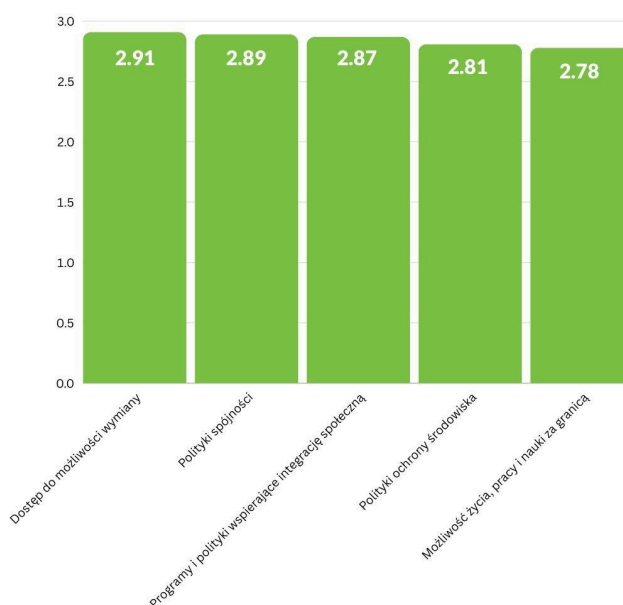
Wykres 4: Znaczenie praw, wolności i polityk dla polskich studentów i studentek uczestniczących w programie Erasmus+ (n = 610).

Jak przedstawiono na Wykresie 4, największe zainteresowanie wśród osób badanych budziły możliwości uczestnictwa w wymianach, takich jak program Erasmus+, które uzyskały najwyższą średnią ocenę wynoszącą 4.77. Wynik ten wydaje się w pełni uzasadniony, biorąc pod uwagę, że osoby uczestniczące w badaniu miały osobiste doświadczenia związane z tym programem, co z pewnością wpłynęło na ich pozytywną ocenę tej inicjatywy.

Na drugim miejscu uplasowała się możliwość życia, pracy i nauki w dowolnym innym państwie członkowskim Unii Europejskiej, która otrzymała średnią ocenę 4.72. Wysoka ocena tego aspektu podkreśla znaczenie swobody przepływu osób, jednego z fundamentalnych praw przysługujących obywatelom i obywatelkom UE.

Niżej ocenione zostały polityki ochrony środowiska (4.46) oraz polityki spójności (4.39). Najniższą ocenę w badaniu uzyskały polityki i programy promujące włączenie społeczne, które uzyskały średnią 4.35.

Warto porównać zaobserwowane w Polsce trendy z danymi na poziomie europejskim, prezentowanymi w raporcie *ESNsurvey - 15th Edition: Making Quality Mobility a Reality for All* [4].

Wykres 5: Znaczenie praw, wolności i polityk dla studentów i studentek uczestniczących w programie Erasmus+ (n = 488 do 1276). Dane: *ESNsurvey - 15th Edition: Making Quality Mobility a Reality for All*.

Wśród europejskich studentów i studentek, największe zainteresowanie również budziły możliwości uczestnictwa w wymianach, takich jak program Erasmus+, które uzyskały najwyższą średnią ocenę wynoszącą 2.91 [4].

Na drugim miejscu uplasowały się polityki spójności mające na celu zmniejszenie nierówności między regionami, które otrzymały średnią ocenę 2.89 [4]. Jest to interesujące, ponieważ wśród polskich studentów i studentek ta opcja uplasowała się na przedostatnim miejscu.

Najniższą ocenę w badaniu uzyskała możliwość życia, pracy i nauki w innym państwie członkowskim UE, ze średnią 2.78 [4]. Może to wskazywać na to, że studenci i studentki postrzegają tę swobodę raczej jako oczywistą, a nie tak bezpośrednio związaną z ich codziennymi doświadczeniami. Dodatkowo, może to sugerować, że młodsze pokolenie w Unii Europejskiej traktuje mobilność jako standard, który nie wymaga szczególnego uwzględniania w kontekście polityk UE.

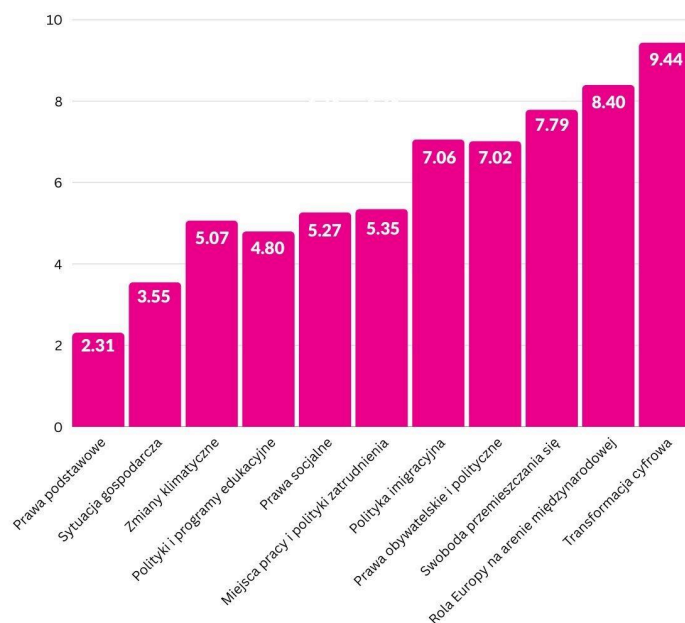
Uzyskane wyniki mogą sugerować, że mobilność akademicka odgrywa kluczową rolę w kształtowaniu postaw proeuropejskich i wzmacnianiu poczucia wspólnoty z Unią Europejską jako organizacją, która promuje prawa i wolności. Dla wielu osób doświadczenie życia i nauki w innym kraju członkowskim staje się okazją do bezpośredniego zetknięcia się z praktycznym wymiarem unijnych polityk, takich jak swoboda przepływu osób czy dostęp do międzynarodowych programów edukacyjnych.

Kolejnym przedmiotem naszego badania było określenie, które kwestie są uznawane za szczególnie istotne przez Polki i Polaków studiujących w ramach programu Erasmus+, zwłaszcza w kontekście wyborów do Parlamentu Europejskiego, które odbyły się w czerwcu 2024 roku.

Osoby uczestniczące w badaniu zostały poproszone o ocenę znaczenia wybranych zagadnień na dziesięciostopniowej skali Likerta. Na skali wartość 1 oznaczała „Zdecydowanie się zgadzam”, natomiast wartość 10 „Zdecydowanie się nie zgadzam”. Respondenci i respondentki mieli ocenić, w jakim stopniu następujące kwestie są dla nich istotne: prawa obywatelskie i polityczne, zmiany klimatyczne i zrównoważony rozwój środowiska, transformacja cyfrowa, polityki i programy edukacyjne, rola Europy na arenie międzynarodowej, swoboda przemieszczania się, prawa podstawowe, demokracja i praworządność, polityka imigracyjna, miejsca pracy i polityki zatrudnienia, prawa socjalne oraz sytuacja gospodarcza.

Przeprowadzenie takiej analizy miało na celu zrozumienie, jakie priorytety dominują wśród młodych osób uczestniczących w mobilności akademickiej w ramach programu Erasmus+. Lista badanych kwestii obejmowała zarówno zagadnienia kluczowe z punktu widzenia współczesnych wyzwań globalnych, takie jak zmiany klimatyczne czy transformacja cyfrowa, jak i tematy odnoszące się bezpośrednio do podstawowych wartości Unii Europejskiej, takich jak demokracja, praworządność czy swobody obywatelskie.

Wykres 6: Priorytety polskich studentów i studentek uczestniczących w programie Erasmus+ w kontekście wyborów do Parlamentu Europejskiego 2024 (n=517).

Studenci i studentki biorący udział w badaniu za najważniejsze zagadnienie uznali transformację cyfrową, która uzyskała najwyższą średnią ocenę na poziomie 9.44. Wysoko oceniono również rolę Europy na arenie międzynarodowej – 8.40, a także swobodę przemieszczania się – 7.79. Kolejne miejsca w rankingu zajęły kwestie związane z imigracją – 7.06 oraz prawami obywatelskimi i politycznymi – 7.02.

W średnim przedziale zainteresowania znalazły się polityki dotyczące miejsc pracy i zatrudnienia – 5.35, prawa socjalne – 5.27, a także zmiany klimatyczne i zrównoważony rozwój środowiska – 5.07. Polityki i programy edukacyjne uplasowały się nieco niżej z wynikiem 4.80.

Najniżej ocenionymi zagadnieniami okazały się sytuacja gospodarcza, która uzyskała średnią ocenę 3.55, oraz prawa podstawowe, demokracja i praworządność, które uzyskały najniższy wynik – 2.31.

Warto odnieść powyższe wyniki do ustaleń badania *Eurobarometer FL545 on Youth and Democracy* [6], przeprowadzonego w dniach 3–12 kwietnia 2024 roku. Badanie to zostało zrealizowane w kontekście wyborów do Parlamentu Europejskiego, które odbyły się w dniach 6–9 czerwca 2024 roku, a także jako kontynuacja działań podjętych w ramach Europejskiego Roku Młodzieży 2022.

W kolejnym etapie badania uczestniczki i uczestnicy odpowiedzieli na pytanie wielokrotnego wyboru dotyczące oczekiwań wobec Unii Europejskiej dla swojego pokolenia. Wśród polskiej młodzieży, najczęściej wybieraną odpowiedzią było „Zapewnienie pokoju, wzmocnienie bezpieczeństwa międzynarodowego i promowanie współpracy międzynarodowej”, którą

wskazało 42% uczestników i uczestniczek [6]. Wskazanie to podkreśla znaczenie wartości związanych z bezpieczeństwem i pokojem, co znajduje odzwierciedlenie w hasle przewodnim polskiej prezydencji w Radzie UE *Bezpieczeństwo, Europo!* [13], które prawdopodobnie będzie odbierane pozytywnie przez młode osoby.

Kolejne istotne oczekiwania dotyczyły obszaru zatrudnienia oraz równości społecznej. „Zwiększenie możliwości zatrudnienia dla młodych ludzi” oraz „Walkę z ubóstwem i nierównościami ekonomiczno-społecznymi” wybrało po 35% respondentów i respondentek. Trzecie miejsce wśród priorytetów zajęła odpowiedź „Promowanie praw człowieka, demokracji i wspólnych wartości europejskich”, którą wskazało 32% uczestników i uczestniczek [6].

Kwestie związane z ochroną środowiska i zdrowiem uplasowały się nieco niżej w hierarchii oczekiwań: „Promowanie polityki przyjaznej środowisku i walka ze zmianami klimatycznymi” wybrało 22% uczestników i uczestniczek, a „Pełnienie silnej roli w rozwiązywaniu wyzwań zdrowotnych” – 21% [6].

Na końcu listy oczekiwań znalazły się odpowiedzi: „Promowanie społeczeństw inkluzywnych, w tym równości płci i przeciwdziałania dyskryminacji” (16%), „Zbliżanie młodych ludzi z różnych części UE” (15%) oraz „Promowanie cyfryzacji społeczeństwa” (11%) [6]. Niska popularność tych tematów może wskazywać na postrzeganie ich jako mniej pilnych w porównaniu do zagrożeń związanych z gospodarką, bezpieczeństwem czy środowiskiem.

Dodatkowo, 6% respondentów i respondentek wskazało odpowiedź „Nie wiem”, a 3% wybrało kategorię „Inne”, co może sugerować, że pewna grupa uczestników i uczestniczek badania nie miała sprecyzowanych oczekiwań lub miała priorytety, które nie znalazły się na liście odpowiedzi [6].

Porównanie danych uzyskanych z badania *ESNsurvey XV* z wynikami Eurobarometru prowadzi do interesujących, a momentami zaskakujących wniosków.

Cyfrowa transformacja, która w badaniu ESN została oceniona jako najważniejszy aspekt (9.44), w wynikach Eurobarometru znalazła się na jednym z ostatnich miejsc (11%). Rozbieżność ta może wynikać z różnic w charakterystyce badanych grup. Uczestnicy programu Erasmus+, z uwagi na swoje doświadczenia w mobilności akademickiej, mogą być bardziej świadomi i zaangażowani w procesy związane z cyfryzacją (jako jednym z priorytetów horyzontalnych programu), co mogło wpłynąć na wyższą ocenę znaczenia tego aspektu. Natomiast w ogólnej populacji badanej młodzieży, cyfryzacja może być postrzegana jako mniej istotna w porównaniu z bardziej bezpośrednimi wyzwaniami, takimi jak zatrudnienie czy nierówności społeczne.

Rola Europy w świecie, w tym działania na rzecz promocji pokoju, zapewnienia bezpieczeństwa i wzmocnienia współpracy międzynarodowej, została wysoko oceniona w obu badaniach.

Wyniki te sugerują, że młodzi ludzie dostrzegają globalną odpowiedzialność UE i jej potencjał jako lidera w rozwiązywaniu problemów międzynarodowych.

Kwestie związane z możliwościami zatrudnienia dla młodych ludzi, zmianami klimatycznymi i zrównoważonym rozwojem środowiska, a także budowaniem społeczeństw inkluzywnych zajmują pozycje średnie w obu badaniach. Wskazuje to na ich umiarkowaną, ale wyraźnie obecną wagę w percepcji młodych ludzi. Mimo że różne grupy badanych mogą nieco inaczej priorytetyzować te aspekty, ich istotność pozostaje niezaprzeczalna w kontekście współczesnych wyzwań społecznych.

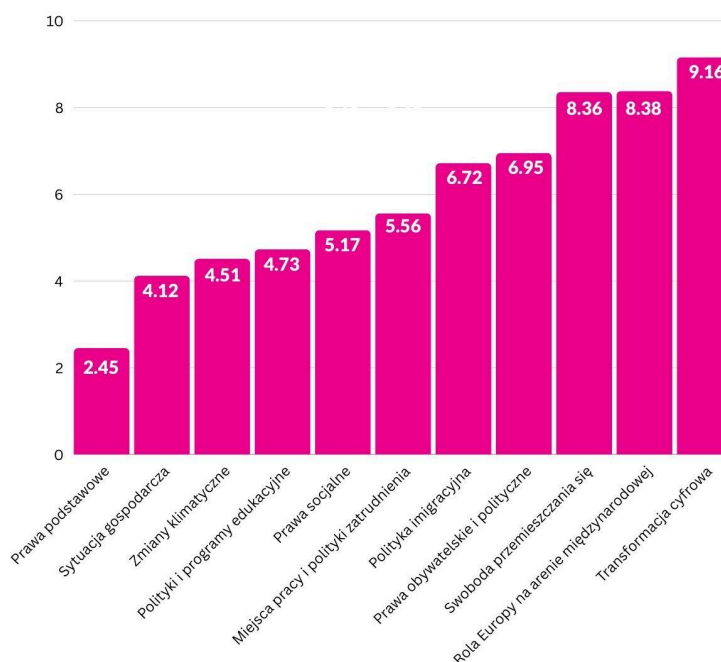
Z kolei aspekty takie jak sytuacja gospodarcza oraz fundamentalne prawa, demokracja i rządy prawa, które w badaniu ESN uplasowały się na końcu listy priorytetów, w wynikach Eurobarometru były oceniane jako mające znacznie większe znaczenie. Może to wynikać z tego, że uczestnicy programu Erasmus+, jako grupa bardziej uprzywilejowana pod względem dostępu do edukacji i mobilności, mogą nie odczuwać bezpośredniego wpływu problemów gospodarczych lub zagrożeń dla demokracji w taki sposób, jak szerzej rozumiana młodzież.

Zaobserwowane różnice między wynikami badań mogą wynikać z odmiennego charakteru grup respondentów. W badaniu przeprowadzonym przez Erasmus Student Network wszystkie osoby uczestniczące miały doświadczenie związane z mobilnością w ramach programu Erasmus+ – były na wymianie lub uczestniczyły w niej w momencie przeprowadzania badania. Natomiast w badaniu *Eurobarometer FL545 on Youth and Democracy* [6] jedynie 14% respondentów i respondentek wskazało, że miało okazję studiować, szkolić się lub odbywać praktyki zawodowe w innym kraju Unii Europejskiej.

Dane te podkreślają, jak istotną rolę odgrywa uczestnictwo w programie Erasmus+ w kształtowaniu perspektywy młodych ludzi. Osoby zaangażowane w mobilność międzynarodową mogą lepiej rozumieć korzyści płynące z takich działań, jak swoboda przemieszczania się, współpraca transgraniczna czy możliwości związane z cyfryzacją i edukacją. Co więcej, takie doświadczenia mogą wpływać na bardziej optymistyczne spojrzenie na przyszłość Europy i większe zaufanie do jej instytucji oraz programów politycznych.

Zasadne jest również odniesienie zaobserwowanych trendów wśród polskich studentów i studentek do szerszego kontekstu europejskiego, przedstawionego w raporcie *ESNsurvey - 15th Edition: Making Quality Mobility a Reality for All* [4].

Wykres 7: Priorytety studentów i studentek uczestniczących w programie Erasmus+ w kontekście wyborów do Parlamentu Europejskiego 2024 (n = 9678). Dane: ESNsurvey - 15th Edition: Making Quality Mobility a Reality for All.

Studenci i studentki biorący udział w badaniu uznali za najważniejszą kwestię cyfrową transformację, która uzyskała średnią ocenę 9.16 w dziesięciopunktowej skali Likerta. Wysokie miejsca zajęły również kwestie związane z swobodą przemieszczania się (8.38) oraz rolą Europy na arenie międzynarodowej (8.36) [4].

W środku stawki znalazły się takie kwestie jak prawa obywatelskie i polityczne (6.95), migracje (6.72), polityki związane z zatrudnieniem i miejscami pracy (5.56) oraz prawa socjalne (5.17). Polityki edukacyjne (4.73), zmiany klimatu i zrównoważony rozwój środowiskowy (4.51) oraz sytuacja gospodarcza (4.12) znalazły się na niższych pozycjach [4].

Najniżej oceniona została kwestia praw fundamentalnych, demokracji i rządów prawa, która uzyskała wynik zaledwie 2.45 [4]. Wynik ten może być zaskakujący, zwłaszcza w kontekście rosnących wyzwań demokratycznych w Europie. Możliwe, że studenci i studentki nie widzą bezpośredniego związku między tymi zagadnieniami, a ich własnym doświadczeniem mobilności w ramach programu Erasmus+.

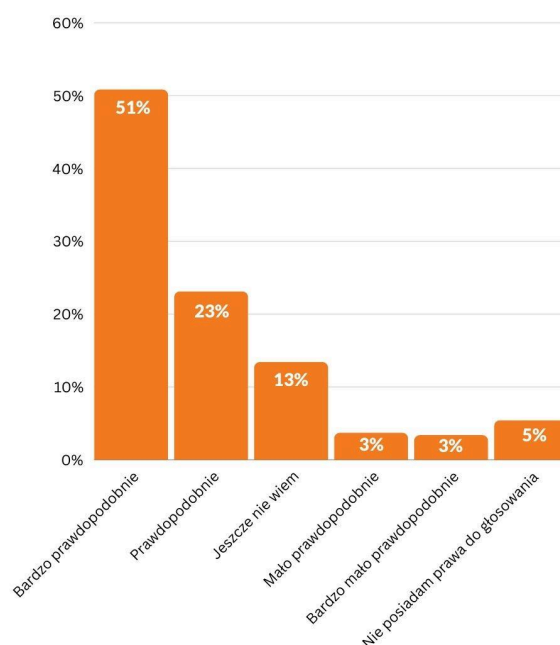
Dane zaprezentowane powyżej odzwierciedlają, jak kształtuje się perspektywa polskiej młodzieży wobec najbardziej istotnych zagadnień, które obecnie znajdują się w centrum debaty publicznej na poziomie Unii Europejskiej. Wyniki jednoznacznie wskazują, że udział w mobilności akademickiej, szczególnie w ramach programu Erasmus+, znacząco wpływa na wzrost świadomości społeczno-politycznej uczestników.

6 Intencje wyborcze w wyborach do Parlamentu Europejskiego 2024

Ostatnim z badanych trendów była analiza zamiarów wyborczych uczestników i uczestniczek *ESNsurvey XV* w kontekście wyborów do Parlamentu Europejskiego, które odbyły się w czerwcu 2024 roku. Celem tej części badania było zrozumienie poziomu zaangażowania studentów i studentek w procesy demokratyczne na poziomie europejskim.

Osoby uczestniczące w badaniu miały możliwość wyboru jednej z następujących odpowiedzi, wyrażających ich prawdopodobieństwo udziału w głosowaniu: 'Zdecydowanie zamierzam wziąć udział', 'Raczej zamierzam wziąć udział', 'Nie mam jeszcze zdania', 'Raczej nie zamierzam wziąć udziału', 'Zdecydowanie nie zamierzam wziąć udziału' oraz 'Nie posiadam prawa do głosowania'.

Należy podkreślić, że dane do badania zbierano między majem a lipcem 2023 roku, co oznacza, że osoby ankietowane formułowały swoje odpowiedzi niemal rok przed samymi wyborami. Mogło to wpłynąć na ich deklaracje, które w dużej mierze odzwierciedlają intencje lub przekonania, a nie faktyczne działania.

Wykres 8: Zamiary wyborcze polskich studentów i studentek uczestniczących w programie Erasmus+ dotyczące wyborów do Parlamentu Europejskiego 2024 (n = 588).

Jak przedstawiono na powyższym wykresie, 74% osób biorących udział w badaniu zadeklarowało zamiar oddania głosu w wyborach do Parlamentu Europejskiego 2024.

Jednocześnie 13% respondentów i respondentek było niezdecydowanych co do swojego uczestnictwa, natomiast około 7% wyraziło brak zamiaru głosowania. Ponadto, 5% badanych wskazało, że nie posiada uprawnień do głosowania, co najprawdopodobniej wynikało z braku obywatelstwa jednego z państw członkowskich Unii Europejskiej.

Porównując te wyniki z badaniem *Eurobarometer FL545 on Youth and Democracy* [6] można dostrzec pewne różnice w deklarowanych postawach. W badaniu Eurobarometru uczestnicy odpowiadali na pytanie wielokrotnego wyboru dotyczące zamiaru głosowania w nadchodzących wyborach do Parlamentu Europejskiego. Osoby uczestniczące miały do wyboru następujące opcje: 'Tak, jestem uprawniony/a do głosowania i zamierzam głosować', 'Nie, mimo że jestem uprawniony/a, nie zamierzam głosować', 'Nie jestem uprawniony/a do głosowania', 'Nie jestem pewny/a, czy jestem uprawniony/a lub czy zamierzam głosować' oraz 'Wolę nie odpowiadać'.

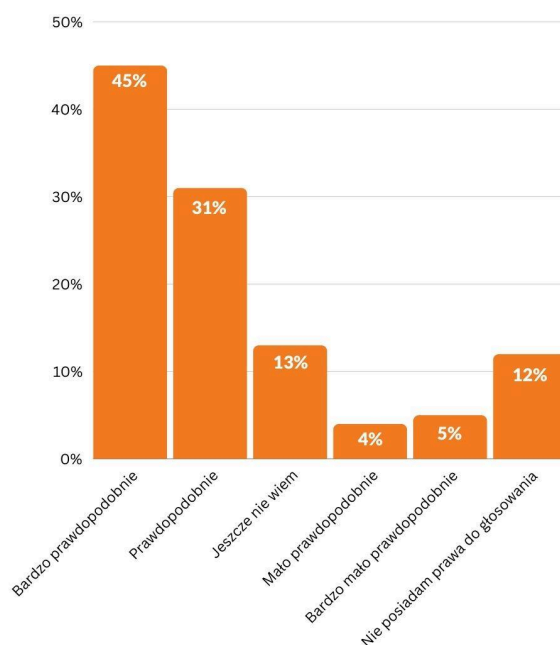
Według wyników tego badania, 69% respondentów i respondentek zadeklarowało chęć udziału w wyborach. Jednocześnie 8% osób ankietowanych było niezdecydowanych, około 9% nie planowało wziąć udziału w głosowaniu, a 10% nie było uprawnionych do głosowania. Dodatkowo, 4% uczestników i uczestniczek badania odmówiło odpowiedzi na to pytanie [6].

Badanym osobom zadano pytanie wielokrotnego wyboru dotyczące powodów, dla których nie planują głosować lub nie są pewni, czy wezmą udział w wyborach europejskich. Najczęściej wskazywaną odpowiedzią było: „Nie interesuję się polityką w ogóle” (21%). Na drugim miejscu znalazła się odpowiedź: „Nie podoba mi się żadna partia polityczna ani kandydat” (18%). Kolejne często wybierane odpowiedzi to: „Nie wiedziałem/am o wyborach” (17%) oraz „Zazwyczaj nie głosuję w wyborach politycznych” (15%) [6].

Na dalszych miejscach uplasowały się stwierdzenia: „Uważam, że mój głos niczego nie zmienia” (14%), „Nie ufam ogólnie systemowi politycznemu” (13%) oraz „Uważam, że Unia Europejska nie zajmuje się wystarczająco problemami, które dotyczą osób takich jak ja” (12%). Najbardziej wskazywane odpowiedzi obejmowały: „Jestem przeciwny/przeciwna Unii Europejskiej” (8%), „Nie interesują mnie tematy poruszane podczas kampanii wyborczej” (7%) oraz „Nie rozumiem dobrze roli Unii Europejskiej” (6%). Dodatkowo 5% osób ankietowanych wskazało odpowiedź „Inne”, a 9% nie potrafiło udzielić odpowiedzi na to pytanie [6].

Powyższe różnice mogą wynikać z charakterystyki próby badawczej w obu projektach. W badaniu *ESNsurvey XV* udział wzięli wyłącznie studenci i studentki uczestniczący w programie Erasmus+, którzy na ogół cechują się wyższą świadomością obywatelską i większym zaangażowaniem w sprawy unijne. Natomiast badanie Eurobarometru objęło szeroką grupę młodzieży w wieku 15–30 lat, reprezentującą różne doświadczenia edukacyjne i społeczne. Wyraźny wzrost deklarowanego udziału w wyborach wśród studentów i studentek Erasmus+ może być interpretowany jako efekt intensywniejszego poczucia przynależności do wspólnoty europejskiej, które program ten w nich kształtuje.

Warto porównać obserwowane w Polsce trendy z danymi na poziomie europejskim, zaprezentowanymi w raporcie *ESNsurvey - 15th Edition: Making Quality Mobility a Reality for All* [4].

Wykres 9: Zamiary wyborcze studentów i studentek uczestniczących w programie Erasmus+ dotyczące wyborów do Parlamentu Europejskiego 2024 (n = 11 252). Dane: *ESNsurvey - 15th Edition: Making Quality Mobility a Reality for All*.

76% osób ankietowanych zadeklarowało chęć wzięcia udziału w wyborach do Parlamentu Europejskiego 2024. Jednocześnie 13% respondentów i respondentek było niezdecydowanych co do swojego uczestnictwa, a około 9% wyraziło brak zamiaru oddania głosu. Dodatkowo, 12% osób ankietowanych wskazało brak uprawnień do głosowania, co najczęściej wynikało z braku obywatelstwa jednego z państw członkowskich Unii Europejskiej [4].

Warto podkreślić, że również w kontekście planowanego udziału w wyborach do Parlamentu Europejskiego polska młodzież wpisuje się w ogólnoeuropejski trend wzrostu zainteresowania aktywnością obywatelską. Wyniki badania potwierdzają, że uczestnictwo w programach międzynarodowej wymiany edukacyjnej może przyczyniać się do większego zaangażowania młodych ludzi w procesy demokratyczne, co jest szczególnie istotne w kontekście przyszłości Unii Europejskiej.

Warto zestawić powyższe deklaracje z rzeczywistą frekwencją wyborczą, która w wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2024 roku wyniosła na poziomie Unii Europejskiej 50.74%, natomiast w Polsce jedynie 40.65%. Oznacza to spadek frekwencji w Polsce w porównaniu do 2019 roku, kiedy to wyniosła ona 45.68% [14]. Jeszcze bardziej alarmujące są dane dotyczące młodych wyborców w Polsce (grupa wiekowa 18–29 lat), wśród których frekwencja wyniosła jedynie 26.5%. Jest to niewielki, lecz znaczący spadek w stosunku do 2019 roku, gdy frekwencja w tej grupie wyniosła 27% [15].

Te dane jednoznacznie wskazują, że aktywizacja młodych wyborców pozostaje istotnym wyzwaniem zarówno na poziomie krajowym, jak i europejskim. Niska frekwencja w tej grupie wiekowej może wynikać z różnych czynników, takich jak brak zainteresowania polityką, poczucie braku wpływu na rzeczywistość czy niewystarczające działania edukacyjne i informacyjne w zakresie promowania wartości demokratycznych.

Warto jednak zauważyć, że w badaniu *ESNsurvey XV* uczestnicy programu Erasmus+ wykazali znacznie wyższe deklaracje udziału w wyborach niż przeciętna dla ich grupy wiekowej. Może to sugerować, że udział w programach mobilnościowych, takich jak Erasmus+, przyczynia się do kształtowania wyższego poziomu świadomości obywatelskiej i zaangażowania w procesy demokratyczne. W związku z tym działania promujące udział młodych ludzi w programach mobilności mogą mieć długofalowy wpływ na ich postawy obywatelskie i aktywność wyborczą.

7 Zakończenie

Celem raportu *Rola wymian międzynarodowych w budowaniu europejskiej tożsamości Polskich studentów i studentek* było ukazanie, w jaki sposób uczestnictwo w programach i inicjatywach Unii Europejskiej wpływa na polską młodzież, w szczególności na ich postrzeganie Wspólnoty oraz poziom zaangażowania obywatelskiego. Tego rodzaju analiza jest szczególnie istotna w kontekście rozpoczęcia polskiej prezydencji w Radzie Unii Europejskiej, stanowiącej ważny moment zarówno dla Polski, jak i całej Unii Europejskiej.

Program Erasmus+ jest jednym z największych sukcesów Unii Europejskiej, oferującym szeroki wachlarz możliwości rozwoju, w tym możliwość studiowania, odbywania praktyk, staży zawodowych oraz udziału w wolontariacie za granicą. Na moment rozpoczęcia obchodów 20-lecia członkostwa Polski w Unii Europejskiej w programie Erasmus+ uczestniczyło już ponad 266 tysięcy polskich studentów i studentek [16], co pokazuje ogromną skalę wpływu tej inicjatywy na młodzież w kraju. W świetle polskiej prezydencji w Radzie Unii Europejskiej oraz wyników badania *ESNsurvey XV* zaprezentowanych w niniejszym raporcie, warto podkreślić znaczący wpływ programu Erasmus+ na rozwój obywatelski młodych Polek i Polaków.

Z analizy przeprowadzonej na podstawie badania można wyciągnąć kilka istotnych wniosków. Po pierwsze, uczestnictwo w programach mobilnościowych, takich jak Erasmus+, pozytywnie wpływa na kształtowanie poczucia przynależności do wspólnoty europejskiej oraz budowanie tożsamości obywatelskiej wśród młodych ludzi. Ponadto, uczestnictwo w wymianach międzynarodowych sprzyja większemu zainteresowaniu politykami unijnymi oraz lepszemu zrozumieniu wyzwań i szans związanych z funkcjonowaniem wspólnoty europejskiej. Finalnie, wyniki badania wskazują, że osoby, które wzięły udział w wymianach międzynarodowych i w ich wyniku poczuły się bardziej zintegrowane z Unią Europejską, częściej wyrażały gotowość do udziału w wyborach do Parlamentu Europejskiego 2024. Co więcej, ich zainteresowanie wyborami oraz procesami demokratycznymi było widoczne na długo zanim temat wyborów stał się szeroko komentowany w mediach.

Wyniki raportu wskazują jednak, że mimo zauważalnych sukcesów istnieje wiele obszarów wymagających poprawy. Instytucje unijne oraz decydenci polityczni powinni podejmować konsekwentne i długofalowe działania mające na celu aktywizację obywatelską młodych Polek i Polaków. Kluczowe znaczenie ma również dalsze promowanie i rozwijanie programu Erasmus+, aby zapewnić jego dostępność dla wszystkich młodych ludzi, niezależnie od ich wcześniejszych zainteresowań czy poziomu wiedzy na temat unijnych inicjatyw. Program ten powinien być narzędziem nie tylko dla osób już zaangażowanych w działania europejskie, ale także dla tych, którzy dotychczas nie mieli okazji zetknąć się z możliwościami oferowanymi przez Unię Europejską.

Równie istotne jest zwiększanie świadomości młodych ludzi na temat Unii Europejskiej, jej funkcjonowania oraz oferowanych możliwości. Należy dążyć do tego, aby młodzież miała

dostęp do rzetelnych informacji o tym, w jaki sposób może aktywnie uczestniczyć w inicjatywach unijnych, jakie korzyści płyną z europejskiej współpracy oraz jak ich głos może wpływać na kształtowanie polityk wspólnotowych.

Rozpoczynająca się polska prezydencja w Radzie Unii Europejskiej stanowi unikalną okazję do zmierzenia się z tymi wyzwaniami. To wyjątkowa szansa, aby zbliżyć Unię Europejską do młodych ludzi, zarówno pod względem informacyjnym, jak i poprzez bezpośrednie zaangażowanie ich w działania oraz decyzje polityczne. Polityki, które w ciągu najbliższych sześciu miesięcy będą rozpatrywane przez Radę UE, mogą mieć dalekosiężne skutki dla życia młodzieży w Polsce. Dotyczy to szczególnie kwestii związanych z bezpieczeństwem, ochroną środowiska, cyfryzacją czy rozwojem edukacji.

Prezydencja Polski może być także momentem do podjęcia działań na rzecz dalszego umacniania programu Erasmus+, jako flagowej inicjatywy Unii Europejskiej w zakresie edukacji, wymiany międzykulturowej i mobilności. Rozwój tego programu nie tylko umożliwi młodym ludziom zdobywanie nowych umiejętności i doświadczeń, ale także wzmacnia poczucie tożsamości europejskiej, przyczyniając się do budowy zintegrowanego i solidarnego społeczeństwa europejskiego.

8 Bibliografia

- [1] Polska Fundacja im. Roberta Schumana. (2024). 20 lat korzyści z członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Pobrane z: <https://schuman.pl/2024/04/25/20-lat-korzysci-z-czlonkostwa-polski-w-unii-europejskiej/>. Dostęp: 02.01.2025.
- [2] Państwowa Komisja Wyborcza. (2003). Referendum ogólnokrajowe w sprawie wyrażenia zgody na ratyfikację Traktatu dotyczącego przystąpienia Rzeczypospolitej Polskiej do Unii Europejskiej. Pobrane z: <https://referendum2003.pkw.gov.pl/sww/kraj/indexA.html>. Dostęp: 29.12.2024.
- [3] Parlament Europejski. (2024). Eurobarometer EB046EP EU Post-Electoral Survey 2024. Pobrane z: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3292>. Dostęp: 23.12.2024.
- [4] Dias, R. Buseyne, S. Haddad, Y. Topi, K. Dear, C. Mistretta, L. Rayón González, J. Gabriels, W. (2024). ESNsurvey - 15th Edition: Making Quality Mobility a Reality for All. Pobrane z: https://issuu.com/esnint/docs/xv_esnsurvey_final_single_pages. Dostęp: 22.12.2024.
- [5] Roguska, B. (2024). 20 lat członkostwa Polski w UE. Komunikat z badań. CBOS. Pobrane z: https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2024/K_043_24.PDF. Dostęp: 22.12.2024.
- [6] Komisja Europejska. (2024). Eurobarometer FL545 on Youth and Democracy. Pobrane z: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3181>. Dostęp: 23.12.2024.
- [7] (2003). Traktat między Królestwem Belgii, [...] do Unii Europejskiej. Pobrane z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:12003T/TXT>. Dostęp: 29.12.2024.
- [8] Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji. (2013). 20 lat Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji.
- [9] Radkowski, M. (2024). Europa dla Aktywnych: Pięćni dwudziestoletni.
- [10] Parlament Europejski. Komisja Europejska. Rada Europejska. (2021). Wspólna deklaracja dotycząca Konferencji w sprawie przyszłości Europy. Pobrane z: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6796-2021-INIT/pl/pdf>. Dostęp: 30.12.2024.
- [11] Parlament Europejski. Rada Europejska. (2021). Decision of the European Parliament and of the Council on a European Year of Youth. Pobrane z: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/PE-81-2021-REV-1/en/pdf>. Dostęp: 31.12.2024.
- [12] Buseyne, S. Dias, R. Gabriels, W. Kalinova, N. (2024). Participation in Learning Mobility as a driving force to change the European Union. Pobrane z: https://esn.org/sites/default/files/news/participation_in_learning_mobility_as_a_driving_force_to_change_the_eu.pdf. Dostęp: 22.12.2024.
- [13] Polska Prezydencja w Radzie UE. (2024). Programme of the Polish Presidency of the Council of the European Union. Pobrane z: <https://polish-presidency.consilium.europa.eu/media/zkcn0325/programme-of-the-polish-presidency-of-the-council-of-the-european-union.pdf>. Dostęp: 02.01.2025.

- [14] Parlament Europejski. (2024). Wyniki wyborów europejskich 2024. Pobrane z: <https://results.elections.europa.eu/pl/>. Dostęp: 27.12.2024.
- [15] TVN24. (2024). Bezkonkurencyjni wśród najmłodszych wyborców. Pobrane z: <https://tvn24.pl/wybory-do-euoparlamentu-2024/wybory-do-parlamentu-europejskiego-2024-jak-glosowali-najmlodsi-jak-najstarsi-jaki-wynik-konfederacji-st7955037>. Dostęp: 28.12.2024.
- [16] Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. (2024). Podsumowanie programu Erasmus na 20-lecie Polski w UE. Pobrane z: <https://www.gov.pl/web/nauka/podsumowanie-programu-erasmus-na-20-lecie-polski-w-ue>. Dostęp: 02.01.2025.

Kontakt

Jeśli macie jakiegokolwiek pytania lub chcielibyście dowiedzieć się więcej o "Roli wymian międzynarodowych w budowaniu europejskiej tożsamości polskich studentów i studentek", zapraszamy do kontaktu pod adresem: president@esn.pl.

W przypadku pytań dotyczących ESN Polska, prosimy o kontakt pod adresem: board@esn.pl.

www.esn.pl

Erasmus Student Network Polska, Warszawa 2025